

Wat mooi dat in dit boekje treffend helder wordt uitgelegd hoe we onze kinderen al vanaf de moederschoot bij Jezus mogen brengen!

Erika geeft veel concrete handvatten, heldere didactische uitleg en inhoudelijke bijbelse motieven om geloofsopvoeding bij jonge kinderen inhoud te geven. Persoonlijke verhalen brengen de praktijk van elke dag dichtbij. *Mosterdzaadjes* is een boekje dat elke gelovige ouder in de kast zou moeten hebben staan. Gewoon, om erbij te pakken op momenten dat je denkt: ik wil wel, maar hoe dan?

Nieske Selles-ten Brinke - moeder en auteur Vier het samen - www.nieskeselles.nl

Erika legt in dit boek heel duidelijk uit hoe geloofsopvoeding 'werkt' voor jonge kinderen. Mooie bemoediging om er al in je zwangerschap mee te beginnen, omdat je dan zelf tijd genoeg hebt om te oefenen en je eigen unieke manier kunt ontwikkelen voor je gezin. Door de combinatie van theorie en praktische gezinsmomenten wat mij betreft een must have voor elke jonge ouder!

Daniëlle Koudijs - moeder en oprichtster Power to the Mama's -

www.powertothemamas.nl

Toen ik van Erika over de inhoud van dit boek hoorde, was ik meteen enthousiast. In de jaren dat onze kinderen klein waren, had dit boek ons als ouders enorm kunnen helpen. *Mosterdzaadjes* is een handreiking om geloofsopvoeding in je gezin vorm te geven. Wat me in het boek sterk aanspreekt is de laagdrempelige manier om dit onderdeel van je gezinstraditie te laten worden. Een prettig leesbare en praktische handreiking met een duidelijke theoretische onderbouwing.

Echt een aanbeveling voor opvoeders met jonge kinderen!

Liesbeth van der Ven - moeder, leerkracht basisonderwijs en diaken kinderwerk

Inhoud

Voorwoord 6

Inleiding 8

Hoofdstuk 1 Geloofsopvoeding bij jonge kinderen; waarom? 11

Creëer een gezinscultuur 11

Laat tradities ontstaan 13

Leg de basis in de eerste jaren van het leven van je kind 16

Neem je plek in de veranderende maatschappij in 17

Richt je op jóúw kind 19

Wees gezin in toekomstperspectief 20

Hoofdstuk 2 Spontane geloofsopvoeding 23

Wat is spontane geloofsopvoeding? 23

Ontwikkelingsfasen 28

Hoofdstuk 3 Doelgerichte geloofsopvoeding 49

Wat is doelgerichte geloofsopvoeding? 49

Gezinsmomenten in de praktijk 53

Hoofdstuk 4 Twaalf uitgewerkte gezinsmomenten ter inspiratie 63

1. De schepping 66

2. Jozef 68

3. Mozes en de twaalf verspieters 70

4. David en Goliat 72

5. Elia 74

6. Daniël 76

7. Jezus wordt geboren 78

8. Jezus zegent de kinderen 80

9. Jezus vergeeft en geneest een verlamde man 82

10. De barmhartige Samaritaan 84

11. Jezus' dood en opstanding 86

12. Hemelvaart, Pinksteren en de wederkomst van Jezus 88

Tot slot 91

Eindnoten 93

Voorwoord

Al jaren draag ik een kettinkje met daaraan een hartje. In dat kleine hartje zit een mosterdzaadje. In de tijd van Jezus was een mosterdzaadje het kleinste van de toen bekende zaden: nietszeggend en kwetsbaar. Maar mosterdzaad heeft een onvoorstelbare kiemkracht.

Mensen in Jezus' tijd dachten dat het koninkrijk van God iets groots zou zijn, iets eervols, iets opvallends. Maar Jezus komt met een schokkende vergelijking: het koninkrijk van God begint als mosterdzaadje – klein en kwetsbaar. Wanneer Jezus deze vergelijking maakt, wordt één ding al snel duidelijk: Jezus spreekt over zichzelf! Het mosterdzaad is Jezus; het koninkrijk van God begint bij Hem. Jezus is de God die zijn heerlijkheid achterliet en klein werd; die op deze gebroken aarde rondliep; die werd gedood en begraven om dwars door de dood heen leven te geven. Jezus is het mosterdzaad, klein en kwetsbaar, maar met een onvoorstelbare kiemkracht.

In het dagelijks leven met jonge kinderen zijn er talloze momenten die helemaal niet speciaal, bijzonder of eervol zijn: luiers verschonen, eten bereiden, speelgoed opruimen. Het is mijn verlangen dat *Mosterdzaadjes* je helpt om te ontdekken – juist in die kleine, nietszeggende dagelijkse momenten – dat er een relatie is tussen het gewone en het heilige.¹ Ik hoop dat dit boek je helpt om in het alledaagse leven bescheiden zaadjes van God op te merken en daar vol verwachting over te zijn. Want in Jezus' naam heeft het kleine en kwetsbare een onvoorstelbare kiemkracht.

Sanne, dank je wel voor het aandragen van deze titel. En dank je wel voor alle feedback die je hebt gegeven vanuit pedagogische hoek; dit boek is erdoor verbeterd.

Dank je wel, Liesbeth, voor het meedenken en meeleven. En dank voor de oase van rust in jullie huis, waar ik een groot deel van dit boek kon schrijven.

Dank jullie wel, mijn moeder en schoonmoeder, voor de vele oppas-uurtjes die het schrijven van dit boek mogelijk hebben gemaakt.

Dank je wel, Jesse, dat ik naast jou mag staan en dat we samen de opvoeding van onze kinderen vorm kunnen geven. Ik ken geen groter voorrecht in mijn leven dan dat.

Elianne en Joël, zonder dat jullie het weten waren jullie voorbeelden voor dit boek. Door jullie ontdek ik zo veel meer van God. Ik ben diep dankbaar dat ik jullie moeder mag zijn.

God, als een mosterdzaadje is hier dit boek. Laat het tot uw eer gebruikt worden.

Erika van Nes-Visscher

Inleiding

Het was bijna kerstfeest. Onze dochter – Elianne – was anderhalf jaar oud. En wij als ouders dachten: ze is nog veel te klein om echt aandacht te kunnen besteden aan advent en Kerst. In onze omgeving was er echter iemand die daar anders over dacht. Iemand die ons dit berichtje stuurde:

Ik denk dat advent voor jullie al wel heel relevant is. Elianne is nog jong, maar zij ervaart, voelt en ziet al heel veel. Dus volgens mij kun je haar juist nu al heel veel meegeven. Denk niet in grote, maar juist in kleine dingen. Daarnaast is het ook goed om voor jezelf gewoontes in te slijten, een eigen gezinscultuur te bouwen. En daar kun je wat mij betreft niet vroeg genoeg mee beginnen.

Dit berichtje werd de sleutel tot het zoeken naar geloofsopvoeding binnen ons gezin. Het zette een proces in werking waarin we gingen nadenken over wat wij belangrijk vinden in de opvoeding, en waarin we op zoek gingen naar een vorm voor geloofsopvoeding die paste bij ons jonge gezin.

Onze eerste ervaring

Het advies om te zoeken naar een manier om als gezin toe te leven naar het kerstfeest namen wij ter harte en we besloten de adventsperiode bewust te vieren. Op een apart tafeltje legden we een paar spulletjes neer die met het kerstfeest te maken hebben: een ster, vier kaarsen, een boekje met het kerstverhaal. We bekeken de spulletjes en elke week staken we een extra kaars aan totdat – bij het kerstfeest – alle kaarsen brandden. Daarnaast hadden we een slinger waaraan voor elke dag een klein pakje hing. In elk pakje zaten een bijbeltekst om te lezen en een klein opdrachtje of een cadeautje. Het waren eenvoudige opdrachtjes: zing dit lied, kijk dat filmpje, lees een boekje over Kerst, steek kaarsen aan, bouw een stal met duplo. En het waren kleine cadeautjes: een mandarijntje of een chocolaatje. De adventstijd werd een tijd van verwachting, van uitzien naar het feest

van de geboorte van Jezus. En van uitzien naar het openmaken van de doosjes ... want wat vond Elianne het geweldig. Elke dag, na het avondeten, mocht ze een pakje openmaken. Maar 's ochtends begon ze er al naar te wijzen en erom te vragen. Door de dag heen liep ze heel geregeld naar het kijktafeltje en speelde ze met de dingetjes die daarop lagen. Door de kaarsen (waarvan er steeds meer aangestoken mochten worden) en door de pakjes (die juist steeds minder in aantal werden) werd ze meegenomen in een tijd van verwachten. Doordat we elke dag, op hetzelfde moment, op dezelfde manier, het doosje openmaakten en de kaarsen aanstaken, werd dit een ritueel waardoor ze kon beleven wat we haar nog niet met zo veel woorden konden zeggen.

Zo vierden we de adventsperiode, samen als gezin. Het was eenvoudig, mooi en goed. En toen Elianne, gewoon op een middag tijdens het spelen, naar het tafeltje liep en begon te vertellen: 'Esus boren' (Jezus is geboren), kwam er een lach van dankbaarheid op mijn gezicht. Anderhalf jaar oud was onze dochter, de eerste keer dat we bewust met haar naar het kerstfeest toeleefden. En toch had ze het al heel goed door: kerstfeest en Jezus die geboren wordt – dat hoort bij elkaar!

Dit boek

Na onze ervaring met het toeleven naar het kerstfeest wilden we verder zoeken naar een structurele vorm van geloofsopvoeding die paste bij ons gezin. Maar waar begin je? Hoe werk je het uit?

Elianne was nog maar anderhalf jaar oud en we waren in verwachting van ons tweede kindje, Joël. Hoe kun je geloofsopvoeding thuis vormgeven bij zulke kleine kinderen, bij baby's of al tijdens de zwangerschap? We ontdekten dat hiervoor bijna geen materialen beschikbaar zijn. Dat vond ik jammer, want juist aan het begin wordt de basis voor geloofsopvoeding gelegd, zowel voor je kind als voor jou als ouder.

En zo is dit boek ontstaan. *Mosterdzaadjes* is een voortvloeiende uit onze eerste voorzichtige stapjes op het gebied van geloofsopvoeding. Wij zijn gewoon maar ergens begonnen en al zoekend vonden wij onze weg. Met vallen en opstaan. Met bidden en proberen. In het vertrouwen dat God erbij zou zijn – zijn naam is immers Jahweh, 'Ik zal er zijn'.

Met dit boek wil ik jou als ouder van een jong kind bewust maken van de mogelijkheden die er zijn om je baby, peuter en kleuter dicht bij God te brengen. Om geloofsopvoeding niet zomaar op z'n beloop te laten, maar er heel bewust mee bezig te zijn. Niet met de pretentie dat dit 'de weg' is, maar wel met de wens een verlangen in je los te maken om samen met je kleine kind op zoek te gaan naar God en je door Hem te laten vinden. Niet lós van het dagelijks leven, als een extra onderdeel van je toch al drukke leven met een jong gezin, maar juist verweven met het dagelijks leven: God eren, ontdekken en ontmoeten in het leven van alledag.*

In het eerste hoofdstuk noem ik zes redenen om al bij baby's, peuters en kleuters bezig te zijn met geloofsopvoeding.

In hoofdstuk twee staat spontane geloofsopvoeding centraal: hoe kun je, vanaf het allereerste begin, in het dagelijks leven bezig zijn om het wereldbeeld van je kind zo te vormen dat het voor je kind heel normaal en tegelijk heel bijzonder is dat God erbij is? Inzicht in de ontwikkeling die je kind doormaakt kan hierbij van grote waarde zijn. In elke ontwikkelingsfase staat je kind open voor bepaalde vormen van geloof en geloofsbeleving. Als ouder kun je hierop inspelen.

Naast spontane geloofsopvoeding kun je ook zoeken naar speciale momenten om als gezin God te eren, te zoeken en te ontdekken en je door Hem te laten vinden, zijn woorden te horen en zijn genade te ontvangen. Hoe je in je gezin vorm kunt geven aan speciale momenten, daarover gaat het derde hoofdstuk.

In het laatste hoofdstuk krijg je als inspiratie twaalf uitgewerkte gezinsmomenten rondom het thema 'God zal er zijn'. Deze gezinsmomenten kunnen een opstapje zijn, een stimulans en inspiratie om met je gezin je eigen weg te zoeken.

Tussen de hoofdstukken door staat ter illustratie een aantal portretten van ouders die op een of andere manier invulling geven aan geloofsopvoeding in hun gezin.

---

* Voor de leesbaarheid gaat het in dit boek over 'ouders'. Uiteraard omvat ik in gedachten iedereen die een jong kind verzorgt: opvoeder, alleenstaande ouder, grootouder, verzorger ... Over het kind wordt vanwege de leesbaarheid geschreven in de hij-vorm. Uiteraard worden hiermee zowel jongens als meisjes bedoeld.

HOOFDSTUK 1

Geloofsopvoeding bij jonge kinderen; waarom?

Geloofsopvoeding kan wat mij betreft niet vroeg genoeg beginnen. Het is voor je jonge kind heel waardevol om al vanaf het allereerste begin eenvoudigweg te leven in de aanwezigheid van God, en voor jou als ouder is het bijzonder om al vroeg te leren met geloofsopvoeding bezig te zijn en hier een weg in te zoeken.

Ter Horst geeft een mooie omschrijving van geloofsopvoeding: geloofsopvoeding is alle invloed (de opzettelijke en onopzettelijke) die een kind helpt om persoonlijk met God in de wereld te leven.² Een uitdagende verantwoordelijkheid!

Ik bespreek zes redenen om al bij baby's, peuters en kleuters bezig te zijn met geloofsopvoeding.

Creëer een gezinscultuur

God is de grote Schepper. Hoe mooi is het dat wij, die naar het beeld van de Schepper gemaakt zijn, ook iets mogen scheppen. Als ouders van jonge kinderen mag je een gezin creëren, een thuis maken. Je mag ervoor bidden en je ervoor inzetten om in je gezin een cultuur te creëren waarin centraal staat wat je belangrijk vindt. Het is heel waardevol om geloofsopvoeding hier al vanaf het allereerste begin onderdeel van te laten zijn. Want jonge kinderen leren niet in de eerste plaats door horen en luisteren, maar vooral door ervaren, door observeren, door zien. Jonge kinderen ervaren de werkelijkheid van jouw leven met God, jij bent een voorbeeld dat gezien wordt. Dit legt een basis in hun leven en bepaalt mede de sfeer, de cultuur, waarin ze opgroeien.